

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 17 (1012) 27 КРАСАВІКА 2011 г.

25-я ўгодкі Чарнобыльскай катастрофы Будзе падпіска на 25-томнік У. Караткевіча

Грамадскае аўяднанне
“Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны”
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэле: 213-43-52, 284-85-11, факсы: № 3015741233811 у адд. №539 ААТ “Белінвестбанка”, г. Мінск, код 739

11 лютага 2011 г. № 23

Сп. У.У. Макею,
Кіраўніку Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь,
220016, г. Мінск,
вул. К. Маркса, 38

Шаноўны Уладзімір Уладзіміравіч!

Грамадскае аўяднанне “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны” звяртаецца да Вас з прапановай адрадзіць у нашай краіне дзяржаўную падпіску на мастацкую літаратуру айчынных кнігавыдавецтваў. Гэта паспрыяе павелічэнню накладаў мастацкіх выданняў, атрыманню стартавага фінансавага ўкладання і забесяпчэння чытацкай зацікаўленасці ў розных рэгіёнах Беларусі, дзе адсутнічаюць кнігарні.

У якасці эксперименту просім у гэтym годзе арганізаваць падпіску на выданне збору твораў У. Караткевіча ў 25-ці тамах. Гэтую ініцыятыву ўхваліла Рада нашай арганізацыі 30.01.2011 г.

З павагай,

Старшыня ТБМ

(Гэта прапанова была выказана Адамам Мальдзісам на апошній Радзе ТБМ.)

МИНИСТЕРСТВО ІНФОРМАЦІІ
РЕСПУБЛІКИ БЕЛАРУСЬ

Проспект Пераможца, 11.
220004, г. Мінск

тэл. (017) 203 92 31, факс (017) 203 34 35

№ 05-13/45520
на №:

Аб звароце

Паважаны Алег Анатольевіч!

Па даручэнні Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у Міністэрстве інфармацыі разгледжана прапанова грамадскага аўяднання “Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны” аб арганізацыі падпісکі на Збор твораў Уладзіміра Караткевіча ў 25 тамах.

Пытанне аб магчымасці і мэтагоднасці арганізацыі падпіскі працавана выдавецтвам “Мастацкая літаратура” сумесна з ААТ “Белкніга”.

На думку спецыялістаў ААТ “Белкніга”, сістэма распаўсюджвання шматтомных выданняў па падпісцы была дзейнай і апраўданай ва ўмовах кніжнага дэфіцыту і стабільных цэн.

Як сведчыць сённяшняя практика, асноўнымі спажыўкамі Збору твораў класікаў літаратуры - Максіма Танка (у 13 тамах тыражом 2,0 тыс. экз.), Якуба Коласа (у 20 тамах тыражом 1,5 тыс. экз.), Івана Шамякіна (у 23 тамах тыражом 2,0 тыс. экз.) - з'яўляюцца бібліятэкі, якія для камплектавання фондаў закупляюць ад 60 да 75 працэнтаў тыражу названых выданняў.

Тым не менш, у якасці эксперименту выдавецтвам “Мастацкая літаратура” сумесна з ААТ “Белкніга” у бягучым годзе будзе арганізавана падпіска на Збор твораў У. Караткевіча ў 25 тамах.

Канчатковое рашэнне аб мэтагоднасці аднаўлення такой формы рэалізацыі выданняў як падпіска будзе прынята па выніках эксперимента.

З павагай,

Намеснік Міністра

ISSN 2073-7033

29 красавіка 2011 года адбудзеца
вечарына, прысвечаная 90-м ўгодкам з дня
нараджэння гісторыка, пісьменніка
Міколы Ермаловіча.
Пачатак а 18 гадзіне.
Месца правядзення: сядзіба БНФ (праспект
Машэрава, 8).

130 гадоў з дня нараджэння Янкі Журбы

Янка ЖУРБА (сапраўднае прозвішча Івашын Іван Якаўлевіч) нарадзіўся 18 (30) красавіка 1881 года ў вёсцы Купніна Лепельскага павету, цяпер Чашніцкі раён Віцебскай вобласці, у беднай сялянскай сям'і, якая складалася з 12 чалавек.

У 1898 годзе Янка паступіў у Полацкую настаўніцкую семінарыю. Яшчэ тады спрабаваў свае сілы ў вершаванай творчасці. Пасля заканчэння семінарыі ў 1902 настаўнічаў у пачатковых школах. У 1906 годзе стаў студэнтам Глухайскага настаўніцкага інстытута быўшай Чарнігаўскай губерні. З таго часу пачаў пісаць вершы на беларускай мове. Пасля вучобы Іван Якаўлевіч выкладаў рускую мову і літаратуру ў старэйшых класах. Да 1914 года настаўнічаў у Чашніках Віцебскай губерні.

Напрыканцы 30-х гадоў амаль страціў зрок, пера-

ехаў на вёску, што ўратавала яго ад рэпрэсій.

Зноў на Чашніччыне апынуўся ў 1941 годзе. Па вайне жыў у Чашніцкім раёне Віцебскай вобласці, быў настаўнікам музыкі і спеваў у пачатковых класах. Жыў у Полацку ў сваякоў і манашак зачыненага Свята-Еўфрасінеўскага манастыра. Цярпеў вялікую нястачу. Алошнія гады правёў у доме састарэлых у Полацку. Памёр 7 студзеня 1964 года.

Друкавацца пачаў у рускіх выданнях з 1902 года. Першы верш Янкі Журбы “На беразе Дзвіны” быў змешчаны ў газете “Наша Ніва” (1909). У дакастрыйніцкай паэзіі Я. Журбы выразна выявілася сацыяльная накіраванасць, аптымістычны погляд на свет, жаданне рэвалюцыйных перутварэнняў.

У паслярэвалюцыйны час пачаў друкавацца з 1921 г.

у газете “Савецкая Беларусь”, з 1922 – у часопісе “Полымя” і інш. Першая паэтычная кніга “Заранкі” выйшла ў Менску ў 1924 годзе. У 1950 выйшлі з друку “Выбранныя творы” Я. Журбы, а потым і некалькі паэтычных кніг, сярод якіх зборнік вершаў для дзяцей.

Пераклаў на беларускую мову раман Ф. Дастаеўскага «Бедныя людзі» (1930).

90 гадоў з дня нараджэння Міколы Ермаловіча

ЕРМАЛОВІЧ Мікола нарадзіўся 29 красавіка 1921 г. у вёсцы Малыя Навасёлкі Дзяржынскага раёна Менскай вобласці ў сялянскай сям'і. У 1938 г. паступіў на беларускую аддзяленне літаратурнага факультэта Менскага педагогічнага інстытута. Да вайны скончыў трох курсы. У 1941-1943 гг. працаваў настаўнікам у Мардоўскай АССР. У 1943-1944 гг. на педагогічнай працы ў Суражы Віцебскай вобласці, у 1944-1946 гг. - у Дзяржынску Мен-

скай вобласці. У 1946 г. аднавіў вучбу ў педінстытуце. Пасля заканчэння (1947) быў запічаны ў аспірантуру пры педінстытуце. З 1948 па 1955 гг. працаваў выкладчыкам беларускай літаратуры ў Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце, а пасля яго закрыцця быў загадчыкам метадычнага кабінета Маладзечанскага абласнога інстытута ўдасканалення настаўніцтва. У канцы 1957 г. па стану здароўя выйшаў на пенсію. Жыў у Маладзечне. Сябар Саюза бел. пісьменнікаў з 1989 г. Памёр у 2000 г. у Менску.

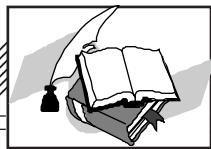
Актыўную літаратурную дзейнасць пачаў у 1948 годзе. Выступаў у друку з крытычнымі і літаратуразнайчымі артыкуламі, гісторычнымі нарысамі. Друкаваўся ў маладзечанскай раённай газете, альманаху «Нарач», газетах «Звязда», «Літаратура і мастацтва», «Голос Радзімы», часопісах «Полымя», «Нёман», «Маладосць», навуковых зборніках. У 1963 Ермаловіч распачынае выдаваць рукапісныя самвыдавецкія часопісы «Падснежнік», чатыры выпускі якога выйшли да 1964. Выні-

кам даследніцкай працы было напісанне ў 1968 кнігі «Паслядаўніцтва аднаго міфа» (доўгі час хадзіла самвыдатам, афіцыйна выдадзена ў 1989). У 1970 выйшла кніга «Дарагое беларусам імя». У 1975 Ермаловіч узнаўляе выпуск «Падснежнік», але пад новай назвай «Гутаркі», да 1976 выйшла блізу 50 выпускаў. «Гутаркі» шматразовая перадрукоўваліся, пе- рапісваліся, распаўсюджваліся сярод беларускай інтэлігенцыі. «Гутаркі» выдаваліся Ермаловічам пад псеўданімам Сымон Беларус.

У 1990 г. выйшла даследванне «Старажытная Беларусь: Полацкі і Новагародскі перыяд», у 1994 — «Старажытная Беларусь: Віленскі перыяд», у 2000 — «Беларуская дзяржава Вялікае Княства Літоўскага», у 2010 - «Выбрана». Стварыў сучасную нацыянальную канцепцыю гісторыі ВКЛ, як перыяды гісторыі Беларусі.

Дзяржаўная прэмія Беларусі за кнігу «Старажытная Беларусь» (1992). Прэмія імя У. Караткевіча. Медаль імя Францішка Скарыны (1993).

Беларускія замкі на паштовых марках

МІНІСТЭРСТВА СУВЯЗІ
І ІНФОРМАТИЗАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
(Мінсувазі)

пр-т Незалежнасці, 10, 220050, г. Мінск
Тел. (8-017) 227 38 61, факс 227 21 57
E-mail: mpt@mpt.gov.by

28.03.2011 № 05-14/1030

На № дз.

МІНІСТЕРСТВО СВЯЗІ
І ІНФОРМАТИЗАЦІІ
РЕСПУБЛІКИ БЕЛАРУСЬ
(Мінсувазі)

пр-т Незалежнасці, 10, 220050, г. Мінск
Тел. (8-017) 227 38 61, факс 227 21 57
E-mail: mpt@mpt.gov.by

Старшыні Грамадскага аўяднання
«Таварыства беларускай мовы імя
Францішка Скарыны».
Трусаву А.А.
вул. Румянцева, 13,
220034, г. Мінск

Аб выпуску паштовых марак

Паважаны Алег Анатольевіч!

Вашы прапановы наконт выпуску паштовых марак з выявамі замкаў Беларусі разгледжаны
Міністэрствам сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь.

Паведамляецца, што ў 2011 годзе РУП «Белпошта» плануе ажыццяўіць новы стандартны
выпуск паштовых марак. Гэты выпуск прадугледжвае 12 паштовых марак, а тэма выпуску -
помнікі архітэктуры.

Улічаючы Вашу прапанову, прынята рашэнне тро паштовых маркі з гэтай серыі
прысвяціць замкам Беларусі - Мірскаму, Нясвіжскаму і Лідскаму.

З павагай

Намеснік міністра М.М. Струкаў.

Пачаўся прыём заяў у Гданьскі беларускі ліцэй

Пачаўся прыём заяў
для навучання ў Гданьскім
беларускім ліцэі ў Польшчы,
адкрыццё якога запла-
навана на 1 верасня гэтага
года.

Сярод ініцыятараў
стварэння новай дзяржа-
най польскай агульнаадука-
цыйнай навучальнай уста-
новы з гуманітарным ухі-
лам, дзе ўсе предметы будуць
выкладацца па-белару-
ску, — Таварыства бела-
рускай школы, Клуб ката-
ліцкай інтэлігенцыі Варша-
вы і Звяз школаў інжынеры
навакольнага асяроддзя Гда-
ньска. Гэтую ініцыятыву
падтрималі мэр Гданьска
Павел Адамовіч і віца-мэр

горада Мацей Лісіцкі, а так-
сама міністр адукцыі Поль-
шчы Катахына Хол, паве-
дамляе БелаPАН.

Каля 80 вучняў з Бе-
ларусі і Польшчы будуць
вучыцца тро гады па пра-
граме, якая адпавядае курсу
навучання ў 8–11-х класах
сярэдняй школы Беларусі.
Напачатку мяркуеца спа-
лучаць формы стацыянар-
нага і хатняга навучання, у
залежнасці ад жадання баць-
коў і навучэнцаў. Выпуск-
нікі ліцэя будуць атрымлі-
ваць адукцыю ў адпавед-
насці са стандартамі, пры-
знанымі ў Польшчы і Еўра-
пейскім звязе.

Ліцэй будзе існаваць

за кошт польскага бюджэту,
паведаміў Уладзімір Колас,
заснавальнік Нацыянальнага
гуманітарнага ліцэя імя
Якуба Коласа, які быў за-
крыты ў 2003-м годзе і фактычна
апынуўся ў падполі. Уладзімір Колас рэкамен-
дуе ахвотным паступіць на
курсы беларускай мовы, лі-
таратуры і гісторыі, якія пра-
цуяць пры менскай сядзібе
Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны
па аўторках і серадах з 16 га-
дзін. Па выніках сумоўя,
якое будзе праводзіцца пад-
час навучання на курсах,
вырашицца пытанне аб за-
ліченні абітурыентаў у Гда-
ньскі беларускі ліцэй.

Выбух

(выбух на станцыі Кастрычніцкая ў Менскім метрапалітэне 11 красавіка 2011 года)

Сярод ахвяр няма маіх знаёмых,
Але пачуцці захлынулі сэрцы ўсіх:
Вар'які выбух адгукнуўся ў кожным доме,
І не пакінуў некранутымі жывых.

Японія і Лівія далёка,
Здавалася: бяда нас абліне,
Заштукніў боль Чарнобыльскіх блокаў,
Нямігу помнім як у цяжкім сне.

А тут ... За што? Каму такое трэба?
Якая маці нарадзіла тых пачвар?
Якое сонца ім свяціла з неба?
І як ім людзям глянуть сёння ў твар?

Бог мілаваў не апынуцца ў пекле,
Тым мігам не спусціца мне ў метро,
Не бачыць наяву, як страшна секла
Мінчан на часткі жудаснае зло.

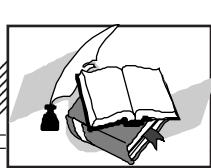
Не давялося дымам задыхнуцца,
Трацілавы смурод я не ўяўлю,
Няма крыві на рукавах у курты,
А слёзы лъюцца. Крыўдна за зямлю,

За родны кут, спакойны, цёплы, мілы,
Дзе дарагая сэрцу нівы пядзь.
Няхай майму народу хопіць сілы
І гэты выклік з мужнасцю прыняць.

Сябры мае! Любімая! Трываіце!
Мы - беларусы! Веруйце ў добро!
...Ліхтарыкам надзеі на асфальце
Міргаюць свечкі. Кветкі ля метро.

Загінуўшых, на жаль, мы не падыемем,
Не павярнуць назад падзеі час,
А гэты дзень жалобна хвілінай
Запішацца ў гісторыю для нас,
для ўсіх для нас.

Ганна Рэлікоўская, г. Ліда.

“Ваш прыезд і Ваша дабраты...”

Пасля Чарнобыльскай катастроfy і
асабліва распаду Савецкага Саюза матаянка
Марыя Дзямковіч, якая тады жыла ў Піцбургу
(ЗША), неаднойчы прыезджала на Бацькаў-
шчыну; у Менску пазнаёмілася з дзеянасцю
грамадскага аўяднання БелСАЭС “Чарнобыль”,
з дактарамі клінікі Інстытута радыяцыйнай
медицины і 4-й дзіцячай бальніцы; а вярнуў-
шыся ў Амерыку, пачала назапашваць разна-
стайныя лекі, медыцынскі рыштунак, прыборы,
прывозіла іх у выглядзе гуманітарнай дапамогі
у 4-ю дзіцячую бальніцу і Мотальскую сель-
скую бальніцу.

Доктар Марыя разам з другой сваёй
зямлячкай, рэжысёрам тэлебачання Вацлавай
Вярбоўскай патрапілі на прыём да презідэнта
ЗША Джорджа Буша і расказалі яму аб чар-
нобыльскай трагедыі, што напаткала маладую
краіну Беларусь, створаную на постсавецкай
прасторы. Вынікам таго візіту была гумані-
тарная дапамога у выглядзе лекаў. Будучы
вызделенай, яна пайшла па прызначэнні праз
прадстаўніцтва Беларусі ў Нью-Ёрку.

У Піцбургу Марыя здолела зацікаўць
амерыканскіх медыкаў чарнобыльскімі пра-
блемамі, і таму неўзабаве
яны ўжо разам з пра-
фесарам Томасам Фолі
(Thomas Foley), специ-
ялістам па эндакры-
налогіі, прыезджаюць
у Беларусь.

Паводле слоў Томаса Фолі, у прагра-
му партнёрства ў асноўным уваходзілі ад-
акацыя і ўдасканаленне
спецыялістай. А марай
партнёрскага супра-
цоўніцтва было ад-
крыццё ў Беларусі дзі-
цячага медыцынскага
цэнтра, па сваёй аснаш-
чанасці, як бачылася
энтузіястам тады, най-
лепшага на гэтым кантыненце.

Паскорыць вырашэнне пытання амеры-
канскага супрацоўніцтва з нашай краінай дапа-
маглі зноў жа беларуская дыяспара ў ЗША і
асабіста доктар Марыя Дзямковіч. Яны пісалі
лісты і накіроўвалі іх членамам амерыканскага
ўраду і парламенту, непасрэдна вялі перамовы.

У ходзе супрацоўніцтва з амерыканскімі
спецыялістамі пазнаёміліся і прайшлі курс
удасканалення за мяжой, у Піцбургу, а таксама
у Польшчы, шмат якія беларускія спецыялісты
у галіне медыцынскай радыялогіі, у tym ліку
Ларыса Астахава, Таціана Варанцова, Таціана
Маслоўская, Таціана Палякова, Ірына Мітрові-
чанка, Сяргей Мільноў. Тэмы стажыровак мя-
няліся — былі і па захворванні дзяцей і дарослых
на рак шчытападобнай залозы, і па захворванні
на рак малочнай залозы ў жанчын.

Проект Томаса Фолі набыў назыву “Ву-
чоныя дапамагаюць дзецям Чарнобыля”. І, як
вядома, залежыць ад фінансавання ў ЗША і
доўжыцца ў амбене досведам дагэтуль.

Сам доктар Фолі — чалавек даволі
шырокіх зацікаўленняў, складае песні, іграе на
банджу і гітары; таму і не выпадкова раней у
газете “Набат” быў надрукаваны, у перакладе
на рускую мову, ягоны верш “Чарнобыль”,
прысвечаны радыяцыйнай экалагічнай ката-
строфе.

Страшней, чым у гады ваеннае жаху,
У хаты палескія ўпала бяды,
І людзі паздаўлены роднага даху,
І страшнымі сталі зямля і вада.

Выбух рэактара грозна-акрутны
І плач шматмільённы без модлаў і слёз,
І ўзвіўся над воблакі цэзій атрутны,
І веџер атручаны попел панес.

(© 1986 Thomas P. Foley, Jr.)

І было надзвычай цікавым тое, пра што
ён распавёў чытчыкам газеты “Набат”, якую мы
выдавалі: “Апроч сваёй працы люблю займацца

Доктар Томас Фолі

Марыя Дзямковіч (пасярэдзіне) Вацлава Вярбоўскую на прыёме у
прэзідэнта ЗША Дж. Буша (старэйшага). Вашынгтон. Белы
Дом, 1992 г.

музыкай. Аддаю перавагу класічнай оперы, а
яшчэ я далёка неабыкавы да “музыкі блакітнай
травы”, што, бадай, не ўсім зразумела. Наважа-
ўся дырыжыраваць “Дон-Жуана ў Метраполі”,
але гэта пакуль не дало ў руکі. Сярод
маіх сяброў віанчаліст і канцэртмайстар. Спад-
зяюся, яны мне дапамогуць. Відавочна, да-
вядзенца ахвяраваць немалымі сродкамі дзеля
Метраполь-оперы. Але нічога, мы пачакаем з
выкананнем гэтай індывідуальнай праграмы,
пакуль не вырашым усе медыцынскія проблемы
у Беларусі і ЗША”.

У газете “Набат”, між іншым, нярэдкім
гасцімі былі беларускія пасты, да прыкладу, Я.
Гучок, В. Жуковіч, С. Законнікай, Б. Спрын-
чан... Адзін з іх — паст Iosif Vasilevskii, настолькі
пранікся прыхыннасцю і чуласцю сяброў з-за
акіяна, што прысвяціў гожай зямлячцы — за-
ўзятаму доктару Марыі Дзямковіч верш
“Прызнаельнасць”, складзены ў манеры, што
была наогул ўласцівая яму, чалавеку артыстыч-
най і ўнёслай натуре:

Нібы сыход ратункавы Хрыста,
Я з неба ў оні чарнобыльскія, злыя
Быў Ваш прыезд, і Ваша дабраты,
І Ваша міласэрнасць як святыя.
Як сэрцам трэба ўсё было прыняць,
Каб у краі, што атам злы парушыў
Дзяцей, старых, нямоглых ратаваць
І ацаляць скалечаныя душы.
Наш дзякую Вам! Мы дзякуюем за ўсё
І доктара найслáжнейшага Фолі,
І можа кнігай падару сваёй,
Калі на тое стане Божай волі.

Светлай памяці паплечніку Йосіфу Ва-
сілевскому, на вялікі жаль, не суджана было
адарыць Марыю, Томаса і ўсю грамаду чытчыкоў
свай новай кніжкай. Прабач, шчыры чалавечча,
але ж меў шчасце зрабіць гэта я, і Марыя
Дзямковіч (Раманавічанка) — адна з дасціпных
асоб майго гістарычнага рамана “Надлом” і
трылогіі “Пакутны век”.

Васіль Якавенка.

Забыць нельга, вярнуць немагчыма

Старасямёнаўскія могілкі. Віцебск.

Так ужо ўладкавана наша жыщё, што смерць з'яўляеца абавязковай яго часткай, а могілкі цалкам натуральным вынікам. Могілкі суседнічаюць з жылымі раёнамі, як і жывія з мёртвымі. Надмагільны помнік - своеасаблівая архітэктурная форма, адлюстраванне жыція чалавека, духу яго часу, сацыяльнага статусу ды і пераваг... Эта яшчэ і апошняя крапка ў канцы чалавечага шляху. Памяць аб чалавеку жыве ў сэрцах яго нашчадкаў, але, як ні журботна, і ў памяці ёсць тэрмін прыдатнасці, як і ў могілак. Гораду мёртвых адмерана 50 год з дня апошняга пахавання, а вось з чалавечай памяцю ўзнікае пытанне, і гэта ўжо зусім суб'ектыўны фактар.

Старасямёнаўскія могілкі заходзяцца ў заходняй частцы Віцебска, у Чыгуначным раёне. Размешчаны па вуліцы 7-я Палацкая.

Могілкі ўзніклі не пазней сярэдзіны XIX стагоддзя. Эта адзін з нешматлікіх гарадскіх някропляў, якія захаваліся ў Віцебску з дарэвалюцыйных часоў. Іх гісторыя з'яўляецца яркім прыкладам міжканфесійнай талерантнасці: яшчэ ў 1909 годзе гарадскім ўладамі былі выдзелены размешчаныя побач адна з другою часткі зямлі для вайсковых, праваслаўных і лютаранскіх могілак. Аднак, у савецкія гады пахаванні праваслаўных грамадзян началі ўзнікаць па ўсёй тэрыторыі могілак. Так і зліліся з цягам часу усе тры някроплі ў адзін.

Афіцыйна могілкі зачынены для пахаванняў у 1972 годзе, аднак на могілках існуюць пахаванні, якія з'яўліся ў канцы 2000-х гадоў. Па сведчаннях тутэйшых старожылаў, няма на могілках ужо "жывога месца" — месца напластаванні пахаванняў па ўсюму перыметру. Перад уваходам на галоўную алею некалі лютаранскай часткі могілкі захаваліся рэшткі цаглянай брамы XIX — пачатку XX стагоддзяў.

Што цікава, побач знаходзяцца Новасямёнаўскія могілкі, а таксама Стараўерская і Новаверская могілкі. Усе яны нібыта блукаюць пасярод прыватнага сектару, але ж гаворка не аб гэтым.

Адно з найстарэйшых пахаванняў, якое захавалася — гэта пахаванне 1852 года, двараніна Міхася Студзінскага. Побач — яго сям'я.

Сустракаеца на Старасямёнаўскіх могілках некалькі пахаванняў нямецкіх грамадзян пачатку XX стагоддзя, размешчаных побач. У пачатку раду маючыя два гранітныя помнікі. Першы могілкінік захоўвае рэшткі галавы сямейства Іагана Бэкера. Нарадзіўся

Алея лютаранскай часткі

Брама на лютаранская алеі.

ён у 1840 годзе, а памёр 6 красавіка 1840 года. Побач яго жонка Мары Бэкер і сын Мікалай. Надпіс на помніку абавязчае нямецкім літарамі: "Тут з Богам наша дарагая маці Мары Бэкер 1900 год. Нарадзілася 25 лютага 1856 года. І наш любімы брат Мікалай 1905 год."

Пахаванне генерала ад інфантэріі А.К. Рыхтара бачна здалёк. Цікавай формы, яно велічна ўзвышаецца над астатаўнімі, гарнірлівія нясучы ў стагоддзях імя генерала. Прычым пахаванне доўгі час знаходзілася ў склепе, пакуль рабаўнікі яго не разбурылі. Асобую вартасць мае каваная агароджа XIX стагоддзя. Пахаваны А.К. Рыхтар у 1896 годзе.

Сядзід шэрэй масы у кожнай эпосе вылучаюцца незвычайнай помнікі. Што гэта? Дань модзе або знакадрэзанне? Сумны палёт фантазіі. Вось у савецкі час найцікавейшыя пахаванні менавіта пахавання вайсковыя.

Вельмі выразны памятны знак у выглядзе снарада мае яшчэ адно пахаванне, але інформацыя пра то, хто яго гаспадар

і чаму менавіта снарад, цяпер скавана за смугу часу: шыльдачкі з надпісам не захавалася. Незвычайны помнік быў усталяваны чатырохголовай дзяўчынцы, якая не перажыла вайну. Помнік мае знак кола, можа гэта знак міру, зараз ужо ніхто не скажа напэўна.

Старасямёнаўскім могілкам папярэдніче мемарыял, які нагадвае аб журботных падзеях 1979 года. Тут пахаваны экіпаж самалёта ІЛ-76, які загінуў пры выкананні службовага абавязку. Надпіс абавязчае: "Ад баявых таварышаў". Шэсць надмагілляў і пастамент з пікірующим са малётам пазначаюць гэтага месца.

Пахаванне 1951 года. Невялікі помнік на дваіх сям'і Вярнееўых, цікавай формы: прастакутны са склошчынам верхнім правым кутам і невялікай кампазіцыйнай унізе злевага, так ёмка перадае галоўнае сваім надпісам на зваротным баку: "Забыцца нельга, вярнуць немагчыма".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Юрась Бабіч, Вольга Іпатава,
Юрась Каласоўскі, Ірына Марачкіна,
Леакадзія Мілаш, Але́сь Петрашкевіч,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль,
Станіслав Суднік, Павел Сцяцко,
Алег Трусаў.
<http://nashaslova.mns.by/>

Заснавальнік:
ТБМ ім Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адправлений:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslova@tut.by

Памятны валун, прысвечаны Дарце Пліекшиц

Пахаванне 1937 года. Магіла Юдаля Пэна.

Што датычыцца знакамітых асоб, то тут знаходзіцца і пахаванне Егуды (Юдаля) Пэна (1854-1937), першага настаўніка мас-така Марка Шагала. У 1897 годзе Пэн адчыніў у Віцебску прыватную школу малявання і жывапісу. Творы Пэна захоўваюцца ў Віцебскім мастацкім музеі і Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. На мармуровым пастаменце ўсталяваны бюст Пэна, а перад памятным знакам знаходзіцца імправізованая палітра з пэндзлямі вялікага мастака, якая змяшчае надпіс "Юдаль Пэн. 1859-1937"

Пахавана тут і маці вялікага латышскага паэта Яна Райніса (1865-1929) Да́рта Пліекшиц, якая некаторы час жыла ў Віцебску ў сваёй дачкі Доры, быўшай у шлюбе з вядомым рэвалюцынёрам П. Стучкам. На гранітным валуне, які знаходзіцца недалёка ад

пахавання 1951 года. Невялікі помнік на дваіх сям'і Вярнееўых, цікавай формы: прастакутны са склошчынам верхнім правым кутам і невялікай кампазіцыйнай унізе злевага, так ёмка перадае галоўнае сваім надпісам на зваротным баку: "Забыцца нельга, вярнуць немагчыма".

Дар'я Андрэева.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 25.04.2011 г. у 10.00. Замова № 764.

Аб'ём 1 друкаваны аркуш. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2130 руб., 3 мес.- 6390 руб.

Кошт у розніце: па дамоўленасці.

**Трактат аб мастацтве
артылерыі атрымаў у
дарунак**
**Нацыянальны
гістарычны музей**

Унікальны трактат "Вялікае мастацтва артылерыі" выбітнага беларускага інжынера Казіміра Семяновіча атрымаў у дарунак Нацыянальны гістарычны музей Беларусі. Аб гэтым паведаміў карэспандэнту БЕЛТА вядучы навуковы супрацоўнік музея Юры Лайрык.

Трактат, выдадзены ў 1730 годзе ў Франфурце-на-Майне (Нямеччына), - дарунак ад прыватнай асобы, прозвішча якой не афішоўшыся. У рукі былых уладальнікаў фаліянт патрапіў з букиністычнай крамы Вены (Аўстрый). У яго набыцці дапамаглі грамадзяні Беларусі, якія пражываюць там.

Вядома, што першая частка выдання напісаная самім Казімірам Семяновічам. А вось над другой часткай кнігі працаваў нямецкі артылерыст капітан Даніэль Элерых, абаіраючыся на запісы і накіды знакамітага беларускага інжынера. Кнігу ўпрыгожвае мноства гравюр, зробленых па эскізах Семяновіча нямецкім аўтрам.

- Гэты трактат падвойдзіць своеасаблівую рысу ў інжынерных даследаваннях XVII-XVIII стагоддзяў. Акрамя таго, кніга ўтрымоўвае звесткі аб уласных адкрыццях Казіміра Семяновіча і яго спазнаннях у інжынернай справе. Да гэтага падобных выданняў не было, - сказаў Юрый Лайрык.

Па яго словам, пасля першага выходу ў свет кніга набыла велізарную папулярнасць. Пазней яна не раз перавыдавалася на французскай, нямецкай, ангельскай і іншых мовах па ўсім свеце.

Першае выданне "Вялікага мастацтва артылерыі" выйшла ў Амстэрдаме ў 1650 годзе. У ёй Казімір Семяновіч выказаў, абрэгнаваў, апісаў у чарцяжах і разліках ідэю шматступеній ракеты - правобраз сучаснай. Семяновіч вынайшаў таксама крыло трохгутнай формы, без якога немагчыма ўявіць сучасны звышгукавы знішчальнік. Яму належыць яшчэ і першынство ў распрацоўцы так званай разумнай зброі. У асобым раздзеле трактата была апісаная ўніверсальная оптыка-механічная сістэма прыцэльніння і навядзення для гармат і ракет. Казімір Семяновіч прыдумаў яшчэ і своеасаблівую ракетную сістэму залпавага агню - правобраз вядомай "Кацошы".

Характэрна, што па кнізе Сямёновічу вучыліся Ньютона, Пётр I і Напалеон, а Цыялкоўскі наўпраст спасылаўся на яго ў сваіх працах.

Тацияна Пастушэнка.